

ଓଡ଼ାହରା କୌଶଳ୍ୟ

Skill of Illustration

ଡ଼ଃ. ଅଶୋକ ପଟେଲ

हेतुओ

आ तासना अंते आप,

- उदाहरण कौशल्यनो अर्थ जलापी शकशो
- उदाहरण कौशल्यनुं महत्त्व जलापी शकशो.
- सारां उदाहरणना लक्षणे जलापी शकशो
- उदाहरणनी रज्जुआत केपी रीते करपी ते जलापी शकशो

- કોઈપણ વિષયવસ્તુ શીખવતી વખતે કોઈ સિદ્ધાંત, અમૂર્ત વિચાર, અમૂર્ત ખ્યાલોની માત્ર શાબ્દિક રજૂઆત રસહીન બને
- શું કરવું ? ઉદાહરણ દ્વારા સમજ આપવી જોઈએ.....
- ઉદાહરણ એટલે પદાર્થ કે પરિસ્થિતિ જેમાં ખ્યાલ, વિચાર, સિદ્ધાંત કે નિયમ લાગુ પડતો હોય.

ઉદાહરણ

- ઘન પદાર્થને ગરમી આપતા તેના કદમાં વધારો થાય છે
 - લોખંડના ટૂંકડાને ગરમી આપતા તેના કદમાં વધારો થાય છે
- વિષુવવૃત્તીય પ્રદેશોમાં ગરમી વધુ પડે છે
 - શ્રીલંકા વિષુવવૃત્તીય પ્રદેશની નજીક હોવાથી ત્યાં ગરમી વધુ પડે છે
- પૃથ્વી પરના દરેક પદાર્થ પર પૃથ્વીનું ગુરુત્વાકર્ષણ બળ લાગે છે
 - આપણા હાથમાં રહેલી કોઈપણ વસ્તુ છૂટી જતાં તે નીચે પડે છે.

ઉદાહરણ કૌશલ્યનો અર્થ

- વર્ગશિક્ષણ કાર્યમાં અમૂર્ત વિચારો કે અમૂર્ત વિષયવસ્તુને ઉદાહરણ કે સિદ્ધાંત દ્વારા રજૂ કરવાના કૌશલ્યને ઉદાહરણ કૌશલ્ય કહે છે.

ઉદાહરણ કૌશલ્યનું મહત્વ

- વિદ્યાર્થીને “મૂર્તથી અમૂર્ત તરફ” લઇ જવા
- વિદ્યાર્થીને “જ્ઞાત થી અજ્ઞાત” તરફ લઇ જવા
- શિક્ષણ પ્રક્રિયા તાર્કિક અને મનોવૈજ્ઞાનિક બને
- વિદ્યાર્થીને રસ પડે
- શિક્ષણકાર્ય જીવંત બને.
- વિદ્યાર્થીઓ સરળતાથી ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી શકે
- વિદ્યાર્થીઓની સમજશક્તિ અને અર્થગ્રહણ શક્તિનો વિકાસ થાય
- વિદ્યાર્થી વધુ સક્રિય બને
- કથનને સરળ, સ્પષ્ટ અને રસપ્રદ બનાવી શકાય.

સારા ઉદાહરણનાં લક્ષણો.

1. સરળ
૨. સિદ્ધાંત, નિયમ કે ખ્યાલ સાથે સુસંગત
૩. રસપ્રદ

૧.સરળ

- વિદ્યાર્થીના પૂર્વજ્ઞાન અથવા પૂર્વાનુભવ પર આધારિત
- વિદ્યાર્થીની ઉંમર, જ્ઞાન, અનુભવ સાથે સુસંગત
- જેના ઉપયોગથી વિદ્યાર્થી યોગ્ય પ્રતિચાર આપે
- વિદ્યાર્થીઓને રસ પડે, ધ્યાન કેન્દ્રિત થાય
- તેઓ સરળતાથી સમજી શકે

૨. સિદ્ધાંત, નિયમ કે ખ્યાલ સાથે સુસંગત

- નિયમ, સિદ્ધાંત કે ખ્યાલને સ્પષ્ટ કરે તેવા તેને લાગુ પડતા ઉદાહરણોનો ઉપયોગ કરવો.
- અન્ય નિયમ કે સિદ્ધાંતને લાગુ પડે તેવા ઉદાહરણો ન લેવા
- દા.ત. માનનીય, રાજકીય, આદરણીય વગેરે સમાન પ્રકારના ઉદાહરણો છે, પરંતુ “સામાજિક” અન્ય સિદ્ધાંતનું ઉદાહરણ છે

3. રસપ્રદ

- વિદ્યાર્થીની ઉંમર ,જાતિ ,કક્ષા અને વાતાવરણને અનુરૂપ
- પૂર્વજ્ઞાન અને પૂર્વાનુભવને અનુરૂપ

ઉદાહરણ રસપ્રદ છે કે કેમ ? ખાતરી કરો

- જો તમે આપેલા ઉદાહરણ રસપ્રદ હશે તો
- વિ.ઓ ધ્યાનપૂર્વક બેસશે
- શિક્ષકનું કથન એકાગ્રચિત્તે સાંભળશે
- ટટ્ટાર બેસશે
- આસપાસ નજર નહીં દોડાવે
- અંદરોઅંદર વાતો નહીં કરે
- શિક્ષકે જણાવ્યા સિવાયની પ્રવૃત્તિ નહીં કરે
- શિક્ષકની પ્રવૃત્તિ- કથનમાં ધ્યાન આપશે
- પ્રશ્નોના જવાબ આપશે
- ચર્ચામાં ઉત્સાહથી ભાગ લેશે
- સમજ નહીં પડે તો પ્રશ્નો પૂછશે

ઉદાહરણની રજૂઆત

- ૧. રજૂઆતનું માધ્યમ
- ૨. રજૂઆતની રીત (અભિગમ)

1. રજૂઆતનું માધ્યમ

■ શાબ્દિક માધ્યમ

- વાર્તા, પ્રસંગ, દશ્ય વગેરેનું કથન દ્વારા રજૂઆત

■ અશાબ્દિક માધ્યમ

- ચિત્ર, ચાર્ટ, મોડેલ, મકશા કે આકૃતિ દ્વારા રજૂઆત
- વિજ્ઞાનનો પ્રયોગ કરવો, નકશા દ્વારા રજૂઆત

૨. ઉદાહરણ રજૂઆતની રીત (અભિગમ)

- ૧. આગમન અભિગમ
- ૨. નિગમન અભિગમ
- ૩. આગમન-નિગમન સંયુક્ત અભિગમ

૧. આગમન અભિગમ

- આગમન અભિગમ એટલે વિશેષ દષ્ટાંતો, ઉદાહરણની મદદથી સામાન્યીકરણ કરીને ચોક્કસ નિયમ કે સિદ્ધાંત તારવવાની પ્રક્રિયા
- દા.ત.
 - સામાજિક, ધાર્મિક, ઐતિહાસિક, પ્રામાણિક વગેરેમાં મૂળ શબ્દને 'ઈક' પ્રત્યય લાગેલો છે. તો દરેક શબ્દની જોડણીમાં શું સામ્ય લાગે છે ?
- નિયમ : કોઈપણ શબ્દના અંતે 'ઈક' પ્રત્યય લાગે ત્યારે તે શબ્દની જોડણીમાં 'ઈ' હ્રસ્વ હોય છે.

૨. નિગમન અભિગમ

- નિયમ, ખ્યાલ કે સિદ્ધાંતની રજૂઆત સૌ પ્રથમ કરવી અને ત્યારબાદ તેને સંગત વિવિધ ઉદાહરણો આપવા
- દા.ત.
- નિયમ : એક અક્ષરના અનુસ્વાર સિવાયના શબ્દોમાં છેલ્લે દીર્ઘ-ઈ કે દીર્ઘ-ઉ આવે
 - જેમકે , ઘી, ફી જૂ, બૂ
- નિયમ : લીસી સપાટી પર ઘર્ષણ ઓછું લાગે છે
 - હિંચકાના કડામાં તેલ ઊંજવામાં આવે છે
 - ઘરમાં પોતું કર્યા બાદ ચાલવામાં સાવધાની રાખવી પડે

૩. આગમન-નિગમન સંયુક્ત અભિગમ

- સૌ પ્રથમ વિવિધ ઉદાહરણોથી નિયમ-સિદ્ધાંતની તારવણી કરવી, ત્યારબાદ વિદ્યાર્થી પાસે ઉદાહરણો માંગવા
- આમ
 - ઉદાહરણ – નિયમ = આગમન
 - નિયમ – ઉદાહરણો = નિગમન
 - ઉદાહરણો – નિયમ – ઉદાહરણો = આગમન-નિગમન અભિગમ

અસરકારક અભિગમ

- આગમન અને નિગમનમાંથી આગમન અભિગમ વધુ યોગ્ય
 - જ્ઞાત થી અજ્ઞાત તરફ
 - સરળથી કઠિન તરફ
 - મનોવૈજ્ઞાનિક અભિગમ
 - નિયમ જાતે તારવવાથી વિદ્યાર્થીને લાંબો સમય યાદ રહે છે
- આગમન-નિગમન સંયુક્ત અભિગમ વધુ યોગ્ય અને વધુ અસરકારક
 - આગમન અને નિગમનના બંને જ ફાયદા અહીં જોવા મળે છે
 - વિદ્યાર્થીની સમજ ચકાસી શકાય છે

આભાર.....

